

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПРОЦЕСІВ РЕЗЕРВУВАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РЕЗЕРВІВ З УРАХУВАННЯМ ЗАВДАНЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Поздняк К.О.

Науковий керівник: доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту, к.е.н.Кірсанова В.В.

Одеський національний політехнічний університет, Одеса

У сучасних умовах життєвого циклу підприємницька діяльність, що здійснюється за несприятливими економічними, політичними та соціальними умовами пов'язана з ризиками, ступінь яких залежить від здатності економічного суб'єкту прогнозувати виникнення непередбачених витрат і збитків.

Одним із способів захисту підприємницької діяльності від ризиків є створення забезпечень майбутніх витрат і платежів. Накопичення джерел для погашення витрат, що здійснюються протягом року, а також забезпечення іншого призначення сприяє достатній фінансовій стабільності як важливої складової економічної стабільності підприємства в цілому, оскільки за наявності створеного забезпечення знижується ризик суттєвого збільшення витрат і зниження прибутковості в окремі періоди.

Порядок створення і відображення в обліку і звітності забезпечень регламентується П(с)БО 11 «Зобов'язання». У міжнародній практиці порядок визнання, методи оцінки і розкриття у фінансовій звітності інформації щодо забезпечень освітлено в МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [1].

Зміст поняття забезпечення у П(с)БО 11 та МСБО 37 співпадають, та тлумачаться, як зобов'язання з невизначеним строком або сумою [2].

Спільними також є умови визнання забезпечень у П(с)БО 11 та МСБО 37. Відповідно вимогам МСБО 37, забезпечення визнаються, якщо:

- суб'єкт господарювання має існує зобов'язання (юридичне чи конструктивне) внаслідок минулої події;
- ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для виконання;
- можна достовірно оцінити суму зобов'язання[2].

Згідно з вимогами П(с)БО 11, забезпечення створюється при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого ймовірно призведе до зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди, та його оцінка може бути розрахунково визначена [1].

У науковій літературі зустрічаються й інші тлумачення поняття забезпечень та його основних ознак. В.С. Терещенко, наприклад, у своїй роботі виділяє такі основні ознаки забезпечень, як резервну природу, створення за рахунок власних джерел фінансування і цільовий характер використання [3].

В.А. Гавриленко та В.Ю. Звенячкіна тлумачать забезпечення, як економічну категорію, що означає створення резервних і страхових фондів для гарантування погашення заборгованості [4].

Отже, на підприємствах забезпечення майбутніх витрат та платежів реалізується за допомогою створення резервних фондів.

Поняття «резерви» має різноманітний економічний характер. (табл.1).

Виконане дослідження дає змогу дійти висновку, що під резервами необхідно розуміти витрати цільового характеру, створені відповідно до чинного законодавства, установчих документів, принципів бухгалтерського обліку, П(с)БО – у вигляді резерву сумнівних боргів, резервів витрат і платежів, резервного капіталу – та призначені для здійснення обов'язкових виплат, покриття непередбачуваних та очікуваних витрат, усунення наслідків надзвичайних подій і забезпечення задовільних умов функціонування суб'єкта господарювання.

Визначення терміну «резерви» [5]

Автор (джерело)	Трактування поняття «резерви»
1	2
Азріліян А.Н.	Відокремлена частина активів, сконцентрована у резервних (страхових) фондах – як централізованих, так і децентралізованих, і призначена для покриття непередбачуваних потреб, витрат на страхування.
Баканова М.І., Шеремета О.Д.	Невикористані можливості зменшення поточних та авансових витрат матеріальних, трудових та фінансових ресурсів за умови незмінного рівня розвитку продуктивних сил та виробничих відносин.
Бетге Й.	Пасивні статті для відображення певних зобов'язань організації, які точно не встановлені за обсягом або змістом на звітну дату, а витрати, що лежать у їх основі повинні (або можуть) бути віднесені до періоду виникнення цих зобов'язків
Верига Ю.А., Орищенко М.М.	Витрати цільового характеру, створені відповідно до чинного законодавства, установчих документів, принципів бухгалтерського обліку, П(с)БО у вигляді резерву сумнівних боргів, резервів майбутніх витрат і платежів, резервного капіталу та призначенні для здійснення зобов'язкових виплат, покриття передбачуваних та очікуваних витрат, усунення наслідків надзвичайних подій і забезпечення таких умов функціонування підприємств, які задовольняють його власника
Дячек С.М.	Інструмент самострахування підприємства від впливу в майбутньому на фінансовий стан підприємства очікуваних негативних наслідків ризиків господарської діяльності
Козлова М.О.	Запас високоліквідних засобів, що створюються суб'єктом господарювання відповідно до чинного законодавства та внутрішніх документів, характеризуються особливим порядком формування та необхідністю оперативного цільового використання, і призначений для покриття ймовірних або очікуваних витрат і збитків
Пархомчук О.О.	Джерело покриття можливих або очікуваних витрат та збитків суб'єкта господарювання, що представляє собою запас високоліквідних засобів, які створилися на підприємстві відповідно до чинного законодавства та внутрішніх документів і характеризуються особливим порядком формування та цільовим характером використання
Соколов Я.В.	Накопичення для покриття очікуваних і чітко визначених витрат підприємства
Бутинець Ф.Ф.	У спеціальній літературі та в практиці економічного аналізу термін «резерви» використовується у подвійному значенні: – як запаси ресурсів, які необхідні для безперервного здійснення процесу виробництва, надання послуг тощо; – як вимірювані, ще невикористані можливості розвитку та удосконалення основного або інших видів діяльності відносно вже досягнутого рівня, тобто можливості підвищення ефективності виробництва.
Бороненкова С.А.	Під резервами розуміються невикористані та постійно виникаючі можливості росту й удосконалення виробництва, поліпшення його кінцевих результатів. Резерви виробництва характеризуються розривом між досягнутим станом використання ресурсів виробництва й можливо більш повним їх використанням за рахунок ліквідації витрат та нераціональних витрат, впровадження досягнень науки й техніки. Процес утворення резервів безперервний, оскільки пов'язаний з науково-технічним прогресом, удосконаленням організації праці й управління

Серед українських науковців проблема класифікації резервів частково відображена у працях М.О. Козлової, Я.Д. Крупки, І.Й. Яремко, Ю.А. Вериги.

М.О.Козлова вважає, що для бухгалтерського обліку найвагомішу роль відіграють облікові резерви, тобто об'єкти, які вводяться до системи бухгалтерського обліку як засіб її оптимізації через забезпечення відповідності доходів та витрат і впливу на фінансовий результат [6]. Значення даних резервів, на думку М.О.Козлової, визначається через конкретизацію їх функцій, які полягають у:

- забезпеченні системою бухгалтерського обліку об'єктивною інформацією про ефективність управління;
- стабілізації інформаційної моделі діяльності підприємства;
- інформаційному забезпеченні фінансового планування.

Ю.А. Верига класифікує резерви за:

- джерелами утворення: резерви, що створюються за рахунок нерозподіленого прибутку, резерви, що створюються за рахунок витрат звітного періоду;
- нормативно-правовими регулюванням: резерви, що створюються відповідно до чинного законодавства та установчих документів підприємства, резерви, що створюються відповідно до П(с)БО [7].

Слід відзначити, що російські вчені зробили значний внесок в розвиток системи резервів, формування яких зумовлене різними факторами та ставить різні цілі. Вагомий вплив на розвиток наукових поглядів щодо резервів здійснила класифікація Я.В. Соколова (рис. 1) [8].

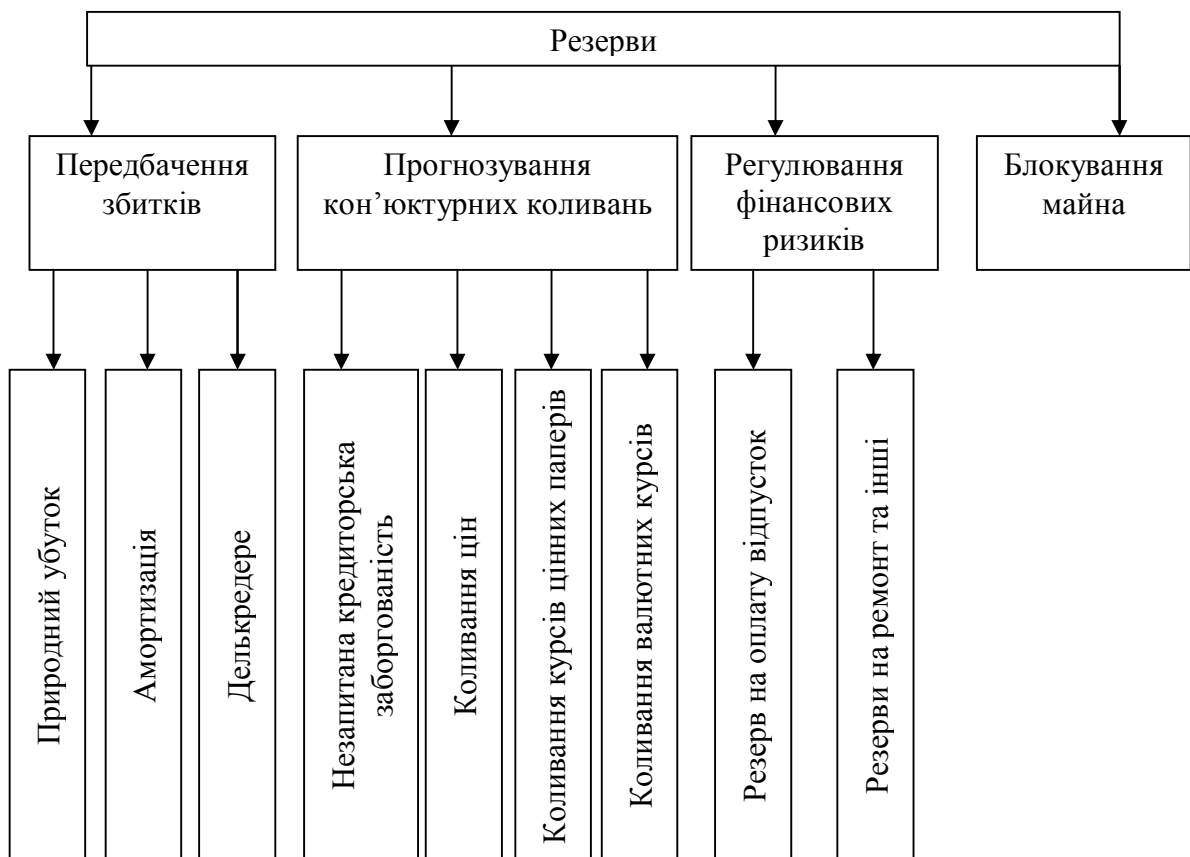

Рис. 1. Класифікація резервів за Я.В. Соколовим [8]

Міжнародна практика складання фінансової звітності класифікує резерви за такими основними ознаками:

- резерви капіталу, зокрема фонд переоцінки вартості, та резерви надходження доходів у майбутньому, різних дотацій та безоплатно одержаних активів;
- нормативні резерви (встановлені законодавством) та ненормативні резерви (рішення про створення яких приймає підприємство самостійно);
- розподільні, які розподіляються між власниками, та нерозподільні резерви (розподіл цих резервів розпочинається при настанні ліквідації);
- цільові резерви (створюються та використовуються на конкретні цілі) та загальні резерви (не мають цільового характеру).

Відповідно до чинного законодавства, що регулює організацію та ведення бухгалтерського обліку вирізняють такі групи резервів:

- резерв сумнівних боргів (забезпечення на випадок непогашення дебіторської заборгованості);
- резерв відпусток (забезпечення для оплати відпусток);
- резерв (забезпечення) гарантійних зобов'язань;
- резерв виплат (забезпечення призового фонду) при проведенні лотерей, розіграшів тощо;
- резерв (забезпечення) інших витрат і платежів.

Резерв сумнівних боргів – це резерв, що створюється з метою покриття у майбутньому безнадійну дебіторську заборгованість. Резерв коригує дебіторську заборгованість до її чистої реалізаційної вартості, дозволяє показати, що відповідна сума не може бути стягнута з дебіторів. Таким чином, в умовах ризику неплатоспроможності покупців, підприємство попереджає виникнення втрат від сумнівної заборгованості.

Резерв (забезпечення) відпусток – це резерв, спрямований на забезпечення майбутніх виплат працівникам у зв'язку з наданням їм чергових відпусток у сезон, на який припадає найбільша їх кількість.

Резерв (забезпечення) гарантійних зобов'язань – це резерв на покриття витрат, що виникають унаслідок використання підприємством своїх гарантійних зобов'язань.

Резерв виплат (забезпечення призового фонду) – грошова сума, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення, зменшення на розмір джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї.

Резерв (забезпечення) майбутніх виплат і платежів – це резерви спеціального призначення переважно у вигляді активів, що формуються суб'єктом господарювання за рахунок власних джерел фінансування для покриття майбутніх операційних витрат від виконання зобов'язань із невизначеними часом або сумою погашення.

Отже проаналізувавши економічну сутність та види резервів можна виділити основні, як резерв сумнівних боргів, резерв відпусток, резерв погашення гарантійних зобов'язань, резерв майбутніх виплат і платежів, резерв призового фонду.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/buh/psbo.htm>;
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_051.
3. Лоханова Н.О. Проблеми обліку забезпечень в системі управління економічною стійкістю підприємств / Н. О. Лоханова // Вісник Одеського національного університету Серія: Економіка. – Одеса: Гельвеїка, 2014. – Том 19. – Вип. 2/6. – С. 77-80.
4. Гавриленко В.А., Звенячкіна В.Ю. Удосконалення обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів / В.А. Гавриленко, В.Ю. Звенячкіна // Наукові праці ДонНТУ.

- Серія: економічна. Випуск 36-2. – С.192-199. – Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/12952/1/Gavrilenko.pdf>.
5. Нагорна І.В. Резерви підприємства як інструменти підвищення фінансової стійкості [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/socgum/Vdnuet/econ/2010_4/Nagorna.pdf
 6. Пікуш Ю.В., Пилипенко Л.М. Сутність і класифікація резервів підприємства з метою їх бухгалтерського обліку // Національний університет «Львівська політехніка». – 2012.
 7. Верига Ю.А. Резерви підприємств України: види, методи створення і подання інформації у фінансовій звітності // Науковий вісник ПУСКУ. – 2004. - №1(11). – С.116-119.
 8. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.